

Vol. 15/ Issue: 35/ Summer 2021

**A Contemplation on the Role of Gender in One's Identity:
A Critical Review of Witt's "Uni-Essentialism" Thesis**

Zahra Zargar

PhD Graduate, Department of Philosophy, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. (Corresponding author) Email: Zargar89@gmail.com

Hanie Gholamali

*M.A. Graduate, Department of Philosophy of Science, Amirkabir University, Tehran, Iran.
Email: Hanieh.gholamali@gmail.com*

Homa Yazdani

*PhD Graduate, Department of Philosophy, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
Email: Homa.yazdani.65@gmail.com*

Abstract

Metaphysics of Gender is a branch of Feminist Philosophy in which the metaphysical issues about "Gender" are discussed. Charlotte Witt is a feminist philosopher, who analyzes gender from a particular point of view. Witt names her theory "Uni-Essentialism" which is an essentialist theory of gender, while differing deeply from customary essentialist theories. She avoids the current framework of debate between Realists and Nominalists, because her main question is about the role of gender in one's identity. She says that there are always some conflicts between norms of various social roles one occupies, and for this reason we all need a unifying normative principle. According to Witt, gender is that normative principle, which unifies and organizes all other roles. So, gender is essential for everyone, in an Aristotelian sense. In this paper the Uni-Essentialism thesis of Witt is analyzed and its weaknesses are discussed. Finally we will suggest some points for improvement and modification of the theory.

Keywords: Feminist Philosophy, Metaphysics of Gender, Gender Essentialism, Aristotelian Essentialism, Gender Identity.

Received date: 2020.12.20

Accepted date: 2021.5.18

DOI: [10.22034/jpiut.2021.43445.2738](https://doi.org/10.22034/jpiut.2021.43445.2738)

Journal ISSN (print): 2251-7960 ISSN (online): 2423-4419

Journal Homepage: www.philosophy.tabrizu.ac.ir

1- Introduction

Charlotte Witt is a feminist philosopher who works on metaphysics of gender. In this paper we want to explain and criticize her thesis about gender, named “Uni-Essentialism”. In the second wave of Feminism movement, the concept of “Gender” was defined as social, cultural and acquired differences between men and women, and was distinguished from Sex which designated biological differences. This newly emerged concept – gender- enabled feminist intellectuals to emphasize on the role of social norms and structures in women’s suppression.

Debates around articulation and definition of gender construct the Metaphysics of Gender in Feminist Philosophy. A main line of discussion in these debates is about Gender Realism vs. Gender Nominalism. Defenders of Gender Realism believe that there are some universally common features among women, which are responsible for their submission. These features can be about personality, sexual behaviors, and social situation and so on. Gender Realists claim that by recognizing these suppressing factors, acting against them, and finally removing them, we can finish the inequality between two sexes. But Gender Nominalists don’t agree with them. They believe that when one tries to define and articulate womanhood, she is inevitably considering a particular group of women. Women are various and structures of suppress are various too. Therefore we cannot speak about essence of womanhood or anything real and universal which is common among all women.

Witt considers the problem of Gender from another point of view. She is interested in the role of gender in one’s identity. She starts her work from the intuitive claim that if we had another gender, we would be another person. In this vein, Witt names her account “Uni-Essentialism of Gender”, according to which gender is essential for each social individual. Essentialism here is used in an Aristotelian sense. It means that gender is an ultimate function that unifies and organizes all social roles and makes a single unified identity. Witt defends a version of essentialism which is out of framework of Gender Realism/Nominalism, and examines the role of gender for each individual.

2- Gender as the Unifying Essence

Witt distinguishes three different aspects of human self: human organism, person and social individual. *Human Organism* is the biological body that its norms and conditions are not determined by society. *Person* is the psychological and mental dimension of human being; it is about first person perspective and is not necessarily social dependent too. But the third aspect is the *Social Individual* which refers to the social roles that one occupies, like being a daughter, a student, a citizen and so on. Here physical or mental states are not relevant. Social individual is just about roles of the social agent and their norms. Witt claims that gender is related to this aspect of human being. She says each social role is governed by particular norms which are culture-laden and society-based. When one occupies many social roles, finds herself facing

with some conflicts. Therefore, every social individual needs a “Normative Principle of Unity” which arranges priority of norms for her, and makes it possible for her to perform all of the roles. Witt calls this principle a Mega-Role. This Mega-Role should be diachronic and synchronic, since it unifies all social roles in one time and also during the lifetime of the agent. Hence, this Mega-Role is part of the agent’s identity. In other words, it is essential for her in an Aristotelian sense.

Witt argues that one can suggest some candidates for Mega-Role, like gender, religion or race. In each case we have norms which influence all areas of social life, and can dominate and affect norms of all other social roles. But she finds gender a better option, because religion and race are not as universal and permanent as gender. Gender is the social construct of a biological sexual labor division that is critical for human reproduction and sustainment of human societies. As a result, gender structures exist in all societies over the world and history. Witt concludes that gender has a unique and universal status in social life of human beings.

3- Criticizing Witt’s “Uni-Essentialism”

There are some problems with Witt’s account. First of all, she has limited gender to the level of social life, while gender is extended to psychological and biological levels of human life too. Furthermore, Witt’s theorization of Mega-Role presupposes that we can consider gender isolated from other components of identity, like race and religion. But according to other feminist theorists, all components of identity are interwoven. Meaning of gender for everyone is determined by other identical dimensions. So, the Mega-Role can be a combination of the most important normative principles in gender, race, religion and etc. Finally, Witt’s account doesn’t provide any ground and implication for social reformation against gender inequality. Hence, *prima facie* one cannot consider it as a contribution in the project of feminism.

4- Conclusion

We suggest that to become useful in a social reformation project, Uni-Essentialism should be supplied by a thesis which have value judgments about gender norms, and introduce mechanisms by which persons can act against social norms and change them. By doing so, Uni-Essentialism can be used to bring the project of gender equality a step further.

References

- De Beauvoir, S. (1989) *The Second Sex*, Trans. & Edit. H. M. Parshley, London: Jonathan Cape
- Stoljar, Natalie (2011) “Different Women: Gender Realism-Nominalism Debate”, in *Feminist Metaphysics: Exploration in the Ontology on Sex Gender and the Self*, Editor: C. Witt, Springer.
- Stone, Alison (2004) *Essentialism and Anti-Essentialism in Feminist Philosophy*, Institute for Environment, Philosophy and Public Policy, Lancaster University.
- Witt, Charlotte (2011) *the Metaphysics of Gender*, Oxford: Oxford University Press.
- Young, I. M. (1997) “Gender as Seriality: Thinking about Women as a Social Collective”, in *Intersecting Voices*, I. M. Young, Princeton: Princeton University Press.

مجله علمی پژوهش‌های فلسفی دانشگاه تبریز

سال ۱۵ / شماره ۳۵ / تابستان ۱۴۰۰

تأملی بر جایگاه جنسیت در هویت فرد: تشریح و نقد نظریه «ذات‌گرایی وحدت‌بخش» شارلوت ویت

زهرا زرگر

دکتری فلسفه، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

Zargar89@gmail.com

هانیه غلامعلی

دانش آموخته کارشناسی‌ارشد فلسفه علم، دانشگاه امیرکبیر، تهران، ایران.

Hanieh.gholamali@gmail.com

هما یزدانی

دکتری فلسفه، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

Homa.yazdani.65@gmail.com

چکیده

متافیزیک جنسیت شاخه‌ای از فلسفه فمینیستی است که به چپستی مقوله جنسیت می‌پردازد. یکی از نظریه‌پردازان این حوزه شارلوت ویت است که در نظریه ذات‌گرایی وحدت‌بخش، مسأله جنسیت را از بعدی متفاوت مورد توجه قرار داده‌است. ویت از چارچوب استاندارد مناقشه واقع‌گرایی / نام‌گرایی درباره جنسیت خارج شده و نقش جنسیت را در هویت اجتماعی افراد بررسی می‌کند. او ادعا می‌کند جنسیت یک اصل هنجاری وحدت‌بخش برای فرد اجتماعی است. در تعارض‌هایی که بین نقش‌های اجتماعی پیش می‌آید، هنجارهای جنسیتی بر هنجارهای سایر نقش‌های اجتماعی رجحان دارند. این هنجارها به مثابه یک کلان‌نقش عمل کرده و تمامی نقش‌های اجتماعی فرد را سامان‌دهی و یکپارچه می‌کنند. بنابراین می‌توان جنسیت را به معنایی ارسطویی برای هر فرد ذاتی دانست. در مقاله حاضر نظریه ذات‌گرایی وحدت‌بخش ویت بررسی شده و نقاط ضعف آن مورد بحث قرار می‌گیرد. در نهایت برای ارتقاء این نظریه و ایجاد ظرفیت اصلاح‌گرانه در آن پیشنهادهایی ارائه می‌شود.

کلید واژه‌ها: فلسفه فمینیستی، متافیزیک جنسیت، ذات‌گرایی جنسیتی، ذات‌گرایی ارسطویی، هویت جنسیتی.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۹/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۲/۲۸

۱. مقدمه

مسیر جنبش فمینیسم در موج دوم آن، به سمت نظریه‌پردازی برای ریشه‌یابی تبعیض علیه زنان گرایش پیدا کرد. در این چرخش، مفهوم "جنسیت" (Gender) ابزاری کلیدی در دست متفکران فمینیست بود. در نقطه مقابل مفهوم جنس (Sex) که به تفاوت‌های بیولوژیک میان زنان و مردان اشاره دارد، جنسیت ناظر به تفاوت‌های زنان و مردان از جنبه اجتماعی، فرهنگی، و روان‌شناختی است؛ یعنی تمام خصلت‌هایی که زنان و مردان در فرآیند اجتماعی شدن کسب می‌کنند. ایده تشخیص چنین تمایزی را به جمله‌ای مشهور از سیمون دوبوار (Simone De Beauvoir) نسبت می‌دهند:

«کسی زن به دنیا نمی‌آید، بلکه زن می‌شود.» (De Beauvoir, 1989: 273).

تفکیک قائل شدن بین تفاوت‌های جسمی و تفاوت‌های اکتسابی، به فمینیست‌ها این فرصت را داد که اولاً با دیدگاه‌هایی که فرودستی زنان را محصول طبیعت آنان می‌دانستند مخالفت کنند و آن را محصول تربیت بدانند، و ثانیاً با ریشه‌یابی فرآیندهای جنسیت‌پذیری راه‌هایی برای بهبود موقعیت زنان پیشنهاد دهند. اما این مفهوم نوظهور و پُرظرفیت به سرعت موضوع مناقشات گسترده و عمیق میان جریان‌های فکری فمینیستی شد. پرسش‌هایی جدی در مقابل جریان فکری فمینیسم قد علم کرد: چه فرآیندهایی مسئول اصلی ایجاد تفاوت‌های جنسیتی هستند؟ آیا می‌توان زنانگی (و مردانگی) را طوری تعریف کرد که تمام زنان (و تمام مردان) در آن مشترک باشند؟ ریشه تبعیض علیه زنان وجود تفاوت‌های جنسیتی است یا ارزش‌گذاری نابرابر این تفاوت‌ها؟ و... مباحث و استدلال‌هایی که حول پرسش‌های فوق شکل گرفته است، بخش عمده‌ای از ادبیات فلسفه فمینیسم را با عنوان «متافیزیک جنسیت» به خود اختصاص داده است.

یکی از مباحث دراز دامنه در متافیزیک جنسیت، مساله واقع‌گرایی یا نام‌گرایی (Realism Vs. Nominalism) درباره جنسیت است. واقع‌گرایی درباره یک گروه به این معناست که در تمامی افراد آن گروه خصلتی مشترک وجود دارد، که وجود آن خصلت دلیل عضویت آنها در آن است (چنان که هر عددی که خصلت تقسیم‌پذیری بر ۲ داشته باشند عضو گروه اعداد زوج خواهد بود). اما نام‌گرایی درباره یک گروه به این معناست که عضویت اشیاء در آن به خاطر وجود صفتی مشترک در آنها نیست، بلکه آن گروه صرفاً نامی است که بر مجموعه آن اشیاء گذاشته شده است (چنان که این کیف، این کتاب و این مداد، گروه «وسایل من» را تشکیل می‌دهند). مناقشه واقع‌گرایی / نام‌گرایی درباره جنسیت نیز به دنبال پاسخ به این پرسش است: آیا زنانگی و مردانگی اموری واقعی و جهان‌شمول هستند که بین تمام زنان و مردان مشترکند؟ یا اعتباری و جعلی بوده و به صفات مشخصی دلالت نمی‌کنند؟

چگونگی حل این چالش برای جریان فمینیسم اهمیت ویژه‌ای داشت. از طرفی نگاه واقع‌گرایانه به فمینیست‌ها این امکان را می‌داد تا مشخص کنند درباره چه کسانی با چه وضعیت و مشکلاتی صحبت می‌کنند، و چطور می‌توانند موقعیت آنها را بهبود ببخشند. همچنین با برانگیختن حسی مشترک، نیروهای زنان را بسیج کرده و پروژه سیاسی فمینیسم را به جلو می‌برد. از طرف دیگر به اندیشمندان فمینیست این امکان را می‌داد تا با

صورت‌بندی ویژگی‌های زنانه و مردانه، درباره فرآیندهای جنسیت‌پذیری نظریه‌پردازی کنند. چنان که نانسی چودورو جنسیت زنانه را معادل داشتن شخصیت منفعل و وابسته و جنسیت مردانه را معادل داشتن شخصیت تک‌رو و مستقل می‌داند، و با رویکردی روانکاوانه شکل‌گیری این تفاوت‌ها را تبیین می‌کرد (Chodorow, 1995). اما علی‌رغم انگیزه‌های متعددی که برای اتخاذ رویکرد واقع‌گرایانه وجود داشت، این رویکرد با مشکلات مختلفی مواجه بود که توسط متفکرین موج سوم فمینیسم بیان شد. بخشی از این انتقادات در قالب استدلال اختصاصی بودن (Specialty) و تفکیک‌ناپذیری (Inseparability) توسط الیزابت اسپلمن (Elizabeth Spelman) ارائه شده‌است. اسپلمن ادعا می‌کند در نظریه‌های واقع‌گرایانه، زنانگی بر اساس موقعیت خاص زنان نظریه‌پرداز - یعنی زنان سفیدپوست غربی از طبقه متوسط اجتماعی - تعریف شده‌است و در واقع نوعی نفس‌گرایی مبتنی بر تجربیات سفیدپوستان رخ داده است (White Solipsism). در حالی که شرایطی که زنان تجربه می‌کنند بسته به موقعیت طبقاتی، نژاد، ملیت، قومیت، مذهب و ... متفاوت است. بنابراین تأمل نظریه‌پردازان فمینیست بر موقعیت خودشان نمی‌تواند گویای حقایق زنان دیگر باشد. علاوه بر این که نمی‌توان زنانگی را به عنوان یک بُعد هویتی، مستقل و منزوی از سایر ابعاد هویتی در نظر گرفت و تحلیل کرد. زنانگی در هر اجتماع و طبقه و نژاد مفهوم متفاوتی دارد، و از سایر ابعاد هویتی مثل نژاد و ملیت و مذهب جدایی‌پذیر نیست (Spelman, 1988: 14 & 56).

جوڈیت باتلر (Judith Butler) نیز استدلال دیگری با عنوان هنجاری بودن (Normativity) علیه واقع‌گرایی جنسیتی اقامه کرده‌است. او معتقد است ارائه هر تعریفی از زنانگی به طور ضمنی ادعایی هنجاری نیز هست. نسبت دادن خصایصی چون عاطفی بودن، وابسته بودن و ... شاخصه‌هایی برای زنانگی ارائه می‌دهد که زمینه قضاوت شدن افراد بر اساس آن، و طرد و بیرون ماندن گروهی از زنان از چارچوب زنانگی را فراهم می‌کند. به عقیده باتلر به رسمیت شناختن جنسیت و تفاوت‌های جنسیتی، چرخه تولید این تفاوت‌ها را تثبیت و تقویت می‌کند (Butler, 1999: xiii).

انتقاداتی از این دست سبب شد تا رویکردهای نام‌گرایانه در جریان فمینیسم ظهور کند. نظریه‌پردازان این جبهه تلاش می‌کردند تعریفی از جنسیت ارائه دهند که اولاً فاقد جنبه هویتی باشد، و ثانیاً تفاوت‌های زنان در سرتاسر جهان را دربرگیرد.^۳

بدین ترتیب بخشی از متفکران فمینیستی دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ ذات‌گرایی را به معنای وجود ویژگی‌های مشترک میان تمام زنان رد می‌کردند. اما در دهه ۱۹۹۰ این واقعیت رخ نمود که ردّ ذات‌گرایی بسیاری از سیاست‌های اصلاحی فمینیسم را هم زیر سؤال می‌برد. از این رو دیدگاه‌هایی عرضه شدند که قصد داشتند ذات‌گرایی را دست کم به عنوان یک ضرورت سیاسی برای جنبش‌های فمینیستی حفظ کنند (Stone 2004: 1). دیدگاه شارلوت ویت (Charlotte Witt) با محوریت ایده «ذات‌گرایی وحدت‌بخش» (Uni-Essentialism) را می‌توان یکی از این دیدگاه‌ها دانست.

شارلوت ویت در کتاب *متافیزیک جنسیت* (The Metaphysics of Gender) از زاویه‌ای دیگر به مساله جنسیت می‌پردازد و موضع خود را خارج از چارچوب مناقشه نام‌گرایی و واقع‌گرایی معرفی می‌کند. او در عین حال که همچون نام‌گرایان از ارائه تصویری عینی و مصداقی از زنانگی یا مردانگی می‌پرهیزد، همچون واقع‌گرایان بر

بعد هویتی جنسیت برای افراد تاکید می‌کند. هدف ویت این است که با نگاهی فردگرایانه به مساله جنسیت، نقش محوری آن در عاملیت اجتماعی افراد را تبیین کند. در مقاله حاضر نظریه «ذات‌گرایی وحدت‌بخش» ویت تشریح می‌شود. انتقاداتی که به ایده اصلی نظریه و همچنین پرداخت آن وجود دارد طرح می‌شود. و نهایتاً پیشنهادهایی برای ارتقاء و تکمیل نظریه ارائه می‌شود.

در بخش بعد، گزارشی از نظریه ویت ارائه می‌شود و گام‌های استدلال ویت برای اثبات کلان-نقش بودن جنسیت در مقایسه با سایر نقش‌های اجتماعی، و نقش آن در وحدت‌بخشی به فرد اجتماعی تشریح می‌شود. در بخش سوم مقاله، نظریه ویت در دو محور نقد می‌شود. در این قسمت اولاً استحکام دلایل او برای مطرح کردن جنسیت به عنوان کلان نقش اجتماعی و اصل وحدت‌بخش مورد نقد قرار می‌گیرد و ثانیاً نسبت پروژه ویت با اهداف جنبش فمینیسم تحلیل می‌شود. در بخش چهارم مقاله، پیشنهاد می‌شود که اضافه کردن سازوکار مقاومت اشخاص در برابر هنجارهای اجتماعی، و همچنین نظریه‌ای تجویزی در باب هنجارهای جنسیتی می‌تواند نظریه ویت را به نظریه‌ای کارآمد برای اصلاح اجتماعی تبدیل کند.

۲. جنسیت به مثابه ذات وحدت‌بخش

ویت نظریه خود درباره جنسیت را در چهار گام تبیین می‌کند: در گام اول میان سه ساحت فرد اجتماعی، شخص و ارگانیزم انسانی تفکیک قائل می‌شود. در گام دوم به نفع ضرورت اصل وحدت‌بخش هنجاری برای هر فرد اجتماعی دلیل می‌آورد. و در گام سوم جنسیت را در مقایسه با دیگر گزینه‌ها، بهترین و تنها گزینه بعنوان اصل وحدت‌بخش هنجاری برای هر فرد اجتماعی قلمداد می‌کند. در گام چهارم ویت بر بعد هویتی جنسیت تاکید کرده، و با تکیه بر ذات‌گرایی ارسطویی جنسیت را مصداقی از امر ذاتی وحدت‌بخش معرفی می‌کند.

ویت در وجود هر انسان سه ساحت ارگانیزم انسانی (Human Organism)، شخص (Person)، و فرد اجتماعی (Social Individual) را به لحاظ وجودشناختی قابل تفکیک می‌داند. اگرچه این ساحت در عمل از هم تفکیک‌ناپذیرند^۴ و همزمان بواسطه ارگانیزم انسانی قوام می‌یابند، اما به لحاظ متافیزیکی می‌توان آن‌ها را حیثیاتی جداگانه در نظر گرفت. ارگانیزم انسانی، بدن زیستی انسان‌هاست، که ویژگی‌های آناتومیک، فیزیولوژیک و کارکردی خاص خود را دارد. ساحت شخص به سوژگی فرد یعنی ذهن و منظر اول شخص اشاره دارد. هر شخص دارای خودآگاهی و خودمختاری است و تعهدات اخلاقی فرد مبتنی بر همین توانایی تعریف می‌شوند. ساحت فرد اجتماعی ناظر به جایگاه‌های اجتماعی‌ای است که فرد آن‌ها را اشغال می‌کند، مثل والد بودن، استاد بودن، دانشجویی و... هر فرد هم‌زمان چندین نقش اجتماعی را می‌پذیرد و مجموعه این نقش‌ها، یک فرد اجتماعی را تشکیل می‌دهند. هر موقعیت اجتماعی با هنجارهای خاصی تعریف شده که جامعه آن‌ها را وضع کرده‌است. جامعه، افراد اجتماعی را بر اساس هنجارهای مربوط به نقش‌هایشان ارزیابی کرده و وادار به پاسخگویی می‌کند. بحث پیرامون فرد اجتماعی شامل مطالعه ساختارهای اجتماعی می‌شود. جهان اجتماعی که می‌تواند بر فرد اثرگذار باشد قوانین، سنت‌ها، انتظارات، افراد، زبان، فرهنگ و ... را دربرمی‌گیرد (Witt, 2011: 52).

شارلوت ویت معتقد است ادعای ذات‌گرایی جنسیتی که جایگاهی ویژه در غالب نظریات فمینیستی دارد، نمی‌تواند صورت‌بندی منطقی و منسجمی داشته باشد مگر آنکه این اصل را از بین ساحات سه‌گانه فوق در نسبت با فرد/اجتماعی تعریف کنیم. زیرا در غیر این صورت و فارغ از اختلافاتی که پیرامون معنای ذات میان متفکران فمینیستی وجود دارد، بحث‌های هستی‌شناسانه فمینیسم پیش از موعد مناسب و به شکلی ناقص به پایان می‌رسند. برای مثال برخی از فمینیست‌های قاره‌ای، ذات‌گرایی جنسیتی را رد می‌کنند و ذات مشترک میان زنان را صرفاً ویژگی‌های زیستی و فیزیکی زنان (مربوط به جنس) می‌دانند. زیرا معتقدند جنسیت یک مقوله اجتماعی فرهنگی است و انسان‌ها موجوداتی بیولوژیک هستند که اگر امری بخواهد ذاتی آنها باشد ذاتی بیولوژیک خواهد بود. در واقع برای این گروه چنانچه نوعی از ذات‌گرایی قابل پذیرش باشد مربوط به جهان طبیعی است نه جهان اجتماعی. ویت با این گروه از آن جهت که به جنسیت به معنای اشغال یک موقعیت اجتماعی می‌نگرند موافق است. ولی با این فرض که ذات‌گرایی فقط در مورد موجودات طبیعی قابل تبیین است، مخالف است. از سوی دیگر در سنت لیبرال، فمینیست‌ها تمایل دارند تا ذات مشترک زنان را در عنصر شخص به عنوان مفهومی مستقل از شرایط تاریخی و اجتماعی و فرهنگی جستجو کنند. به نظر ویت در هر دو رویکرد به ویژگی‌های غیراجتماعی زن به عنوان ذات نگریسته می‌شود و این همان خطایی است که ذات‌گرایان را در مقابل انتقاداتی که ضدذات‌گرایان بر نظریات آنها وارد می‌کنند، آسیب‌پذیر می‌کند و از سودمندی آنها برای پروژه فمینیسم می‌کاهد (Ibid: 57-58).

با پذیرش تمایز بین ساحات سه‌گانه وجودی، این پرسش مطرح می‌شود که جنسیت مربوط به کدام یک از این ساحات است؟ همانطور که پیش‌تر گفته شد، مفهوم جنسیت در ابتدا به تفاوت‌های غیر بیولوژیک زن و مرد یعنی تفاوت در ساحت‌های فرهنگی و روانشناختی دلالت داشت، اما بعدها فیلسوفان تفکیک بین تفاوت‌های بیولوژیک و فرهنگی را به جهات مختلفی زیر سوال بردند^۵. بنابراین می‌توان گفت که نباید تفاوت‌های جنسیتی را به ساحت خاصی محدود کرد. با این حال مقصود ویت تبیین تفاوت‌های جنسیتی نیست، بلکه تبیین جایگاه هنجارهای جنسیتی برای هر فرد است.

ویت ادعا می‌کند هنجارهای جنسیتی، نقشی اجتماعی را قوام می‌بخشند که هر فرد در طول زندگی آن را ایفا می‌کند. او برای نشان دادن درستی این ادعا نشان می‌دهد که این هنجارها به ساحت ارگانیزم انسانی و شخص تعلق نداشته، و صرفاً مربوط به ساحت فرد اجتماعی هستند. برای روشن شدن این نکته ویت به استقلال هنجارهای مربوط به ارگانیزم انسانی (که هنجارهایی کارکردی هستند مثل اینکه دستگاه گوارش، سیستم مغز و اعصاب، ماهیچه‌ها و... درست کار کنند) از اجتماع و زمان اشاره می‌کند. در حالی که هنجارهای جنسیتی بسته به جامعه و زمان متغیرند. علاوه بر این، هنجارهای جنسیتی تنها در بستر اجتماع شکل گرفته و معنا پیدا می‌کنند، بر خلاف هنجارهای مربوط به ارگانیزم که مستلزم وجود اجتماع نیستند^۶.

ویت با استدلال مشابهی نسبت هنجارهای جنسیتی با شخص را نیز انکار می‌کند. بقای ساحت شخص و سوژگی، نیازمند حضور در اجتماع نیست. در حالی که هنجارهای جنسیتی در بستر اجتماع ایجاد شده و دوام پیدا می‌کنند.

۱-۲. اصل وحدت‌بخش هنجاری

هر عامل یا فرد اجتماعی، هم بطور هم‌زمان چند نقش اجتماعی متفاوت را ایفا می‌کند، و هم در طول زمان نقش‌های اجتماعی مختلفی را می‌پذیرد. هر نقش اجتماعی، در بردارنده مجموعه‌ای از هنجارهاست که چگونگی ایفای آن نقش بر اساس آن هنجارها ارزیابی می‌شود. در واقع جامعه به واسطه این هنجارها رفتار افراد را در نقش‌های اجتماعی‌شان تنظیم می‌کند. پس هر فرد در هر زمان خود را با مجموعه‌هایی از هنجارها مواجه می‌بیند که باید نسبت به آن‌ها پاسخگو باشد و با لحاظ کردن آنها رفتار خود را تنظیم کند.^۷

این مجموعه هنجارهای متفاوت غالباً با یکدیگر تعارض‌هایی پیدا می‌کنند. مثلاً فردی را در نظر بگیرید که هم پزشک و هم همسر است. درست در وسط مراسم تولد همسرش طی تماسی آگاه می‌شود که به علت کمبود پزشک لازم است به بیمارستان مراجعه کند. نقش پزشکی او ایجاب می‌کند به آنجا برود و به بیماران رسیدگی کند، اما نقش همسری او ایجاب می‌کند در مراسم تولد همسرش حضور داشته باشد. در چنین موقعیت‌هایی که هر فرد در طول زندگی اش بارها تجربه می‌کند، فرد نیازمند یک اصل وحدت‌بخش است که میان هنجارهای مختلف اولویت بندی کند و بتواند تعارض‌های بین آنها را حل کند. چرا که فرد مجموعه گسسته‌ای از جایگاه‌های اجتماعی نیست، بلکه فردی واحد است که در هر آن تنها یک تصمیم می‌تواند بگیرد.

بنابراین ما به یک محور وحدت برای عاملان - که همان تصدی‌کنندگان نقش‌های اجتماعی هستند- نیاز داریم. یعنی هنجاری فراتر از هنجارهای دیگر که بتواند بین آن‌ها اولویت بندی کرده و آن‌ها را یکپارچه کند. از آنجا که این یکپارچه‌سازی و وحدت‌بخشی هم در یک زمان (Synchronic) و هم در طول زمان یا ترا-زمان (Diachronic) هست، آن هنجاری مبنای قرار می‌گیرد که مرتبط با نقش اجتماعی دائمی است. یعنی نقشی که فرد به نحوی مستمر و پیوسته آن را تصدی کرده‌است. ویت چنین نقشی را «کلان‌نقش» (Mega-Role) می‌نامد و کارکردهای زیر را برایش برمی‌شمرد:

- ۱) کلان نقش تعریف کننده سایر نقش‌های اجتماعی است.
- ۲) کلان نقش ارتباط سایر نقش‌های اجتماعی با یکدیگر را در هر زمان و ترا-زمان مشخص می‌کند.
- ۳) کلان نقش به واسطه مقدم بودن^۸ بر سایر نقش‌ها، آنها را اولویت بندی کرده و سازماندهی می‌کند.

اما کدام نقش اجتماعی می‌تواند جایگاه «کلان نقش» را داشته باشد؟ بر اساس کارکردهای گفته شده، کلان نقش باید واجد دو شرط باشد: اولاً، باید نقشی باشد که در طول زندگی فرد استمرار داشته باشد تا وحدت در زمان و ترا-زمان تأمین گردد. دوم اینکه؛ با دیگر نقش‌های اجتماعی مرتبط بوده و هنجارهای آنها را متأثر کند. به عبارت دیگر، باید نسبتی با تک تک نقش‌ها برقرار کند تا بتواند آنها را در یک منظومه کلی وحدت و سامان بخشد.^۹

در وهله اول ویت جنسیت را گزینه مناسبی برای کلان نقش معرفی می‌کند. چرا که زن یا مرد بودن، نقشی اجتماعی است که هر دو خصلت را داراست: اولاً جایگاهی مادام‌العمر است.^{۱۰} ثانیاً؛ عنصر منزوی و جداافتاده‌ای در

زندگی اجتماعی نیست بلکه عنصر هنجاری غالبی است که در سایر فعالیت‌ها نیز بروز و ظهور دارد. به همین دلیل توانایی جمع‌آوری آنها را دارد. برای مثال ویت در مورد خود می‌گوید

«من ابتدائاً یک زن هستم که والد و استاد دانشگاه نیز هست» (Ibid: 20).

جنسیت نقشی اجتماعی است که منظومه بزرگی از سایر نقش‌های اجتماعی را متأثر می‌کند. حتی در مواردی که به نظر می‌رسد ایفای آن نقش ربطی به زن یا مرد بودن ندارد، جامعه نسبت به چگونگی ایفای نقش توسط زنان یا مردان انتظارات متفاوتی دارد. برای مثال شغل پزشکی با این که ذاتاً مختص جنسیت خاصی نیست، اما شیوه ایفای آن توسط زنان و مردان متفاوت است. زنان شفقت و دلسوزی را به عنوان ارزش محوری کار خود در نظر می‌گیرند، برای بیمار وقت بیشتری می‌گذارند و همدلان‌تر با او ارتباط می‌گیرند. درحالی که مردان به رقابت اهمیت بیشتری می‌دهند و انگیزه کسب درآمد در آنها قوی‌تر است. همین‌طور درباره شغل معلمی نیز شیوه ارزیابی معلمان و انتظارات جامعه از ایشان بسته به زن یا مرد بودنشان متفاوت است (Schiebinger, 1999: 83). این مشاهدات موید این نکته است که جنسیت نقشی با نفوذ بالاست که در نقش‌های ظاهراً خنثا نیز نفوذ کرده و هنجارهای آنها را متأثر می‌کند. به همین دلیل ویت جنسیت را به عنوان گزینه‌ای مطلوب برای اصل وحدت‌بخش معرفی می‌کند.

اما برای این که ثابت شود جنسیت کلان نقش اجتماعی و اصلی وحدت‌بخش است، ویت باید نشان دهد که گزینه‌های دیگری که برای این نقش وجود دارند و دو شرط اساسی را برآورده می‌کنند (مانند نژاد، مذهب و ...) نسبت به جنسیت گزینه ضعیف‌تری هستند.

علاوه بر جنسیت، می‌توان نقش‌های اجتماعی دیگری را نیز برشمرد که خصوصیات یک کلان نقش را دارند. مثلاً در جوامع چندنژادی، هویت نژادی یک هویت مادام‌العمر است و در زندگی فرد نقش محوری دارد. و یا در یک جامعه مذهبی، هویت دینی افراد کلان نقش اجتماعی برای ایشان به حساب می‌آید. اما ویت معتقد است در میان کلان نقش‌های مختلف، جنسیت از همه عمومیت و دوام بیشتری داشته است. به این دلیل که ریشه شکل‌گیری هنجارهای جنسیتی، تفاوت دو جنس است که آن هم اصالتاً به تفاوت نقش دو جنس در تولید مثل برمی‌گردد. در حالی که مذهب یا نژاد در تمامی جوامع امر غالب و مورد توجهی نیستند، اما تفاوت زن و مرد در تمامی جوامع بشری مورد توجه بوده‌است. به بیان دیگر جنسیت بر خلاف نژاد و دین، در نسبت با یک کارکرد اجتماعی ضروری یعنی تولید مثل قرار دارد. ضمن این که در تمام جوامع هنجارهای مربوط به نژاد و مذهب نیز متأثر از هنجارهای جنسیتی هستند.

۲-۲. وحدت‌بخشی و ذات‌گرایی

طبق ادعای ویت هر فرد اجتماعی به یک اصل وحدت‌بخش هنجاری احتیاج دارد و از میان کلان نقش‌های متفاوت، جنسیت عمومیت و نفوذ نسبتاً بیشتری دارد. ویت بر این اساس نتیجه می‌گیرد که جنسیت برای هر فرد

یک امر ذاتی وحدت‌بخش است. در اینجا باید دقت داشت که ویت اگرچه موضع خود را ذات‌گرایی درباره جنسیت می‌نامد، اما تعبیر خاصی از ذات‌گرایی را در نظر دارد.

در ادبیات فلسفی ذات‌گرایی دارای دو تعبیر نوعی و فردی است. بر اساس تعریف نخست؛ ذات ویژگی یا ویژگی‌های مشترک است که اعضای یک نوع را متعین می‌کند^{۱۱}. برای مثال ویژگی‌هایی هستند که در تمام اسب‌ها مشترکند و هر چیز مادامی که آن ویژگی‌ها را داشته باشد اسب است. تفسیر دیگری از ذات‌گرایی، ذات‌گرایی فردی است. در رویکرد فردگرایانه، ذات ویژگی یا ویژگی‌هایی است که فرد را فرد می‌سازد. در ذات‌گرایی فردی ارسطو، ذات به ویژگی‌هایی اشاره دارد که اجزاء یک فرد را وحدت می‌بخشد و آن را از مجموعه‌ای از اجزاء گسسته به یک کل تبدیل می‌کند.

ویت می‌گوید اگر جنسیت را به مثابه اصل وحدت‌بخش هنجاری بپذیریم، آنگاه می‌توانیم بگوییم به معنای ارسطویی جنسیت برای هر فرد ذاتی است.^{۱۲} چرا که نقش‌های اجتماعی متعدد و گسسته را در قالب یک کل، یک پارچه و متحد می‌کند؛ همان طور که کارکرد سرپناه بودن، برای اجزاء یک خانه (مثل دیوار، سقف، در، کفپوش و...) یک ذات‌وحدت‌بخش است و عملکردهای متفاوت این اجزاء را تحت یک عملکرد کلی‌تر منسجم می‌کند (Ibid: 17). جنسیت به مثابه نقشی اجتماعی که فراتر از سایر نقش‌هاست، برای فرد اجتماعی، حکم ذات وحدت‌بخشی را دارد که ارتباط میان نقش‌های مختلف را تنظیم می‌کند و آن‌ها را تحت هدفی کلی‌تر سامان می‌بخشد. ویت در بخش پایانی کتاب *متافیزیک جنسیت* اشاره‌ای اجمالی به نسبت میان پروژه خود و پروژه فمینیسم می‌کند. به اعتقاد ویت، هدف فمینیسم این است که ساختارهای اجتماعی را دوباره پیکربندی کند تا زنان در چنین ساختارهایی مورد ظلم قرار نگیرند. موقعیت‌ها و نقش‌های اجتماعی - که از فرهنگی به فرهنگ دیگر متغیرند - نمونه بارز این ساختارهای اجتماعی هستند که نیاز به تغییر دارند. در واقع هنجارهایی که زنان به واسطه این نقش‌ها تحت آنها قرار دارند باید تغییر کند. در این صورت ابعاد فردی وجود زنان که بر اساس دست به انتخاب و عمل می‌زنند هم تغییر می‌کند، و متعاقباً تغییرات سیاسی و اجتماعی لازم برای ممانعت از استثمار زنان اتفاق می‌افتد. بنابراین برای اصلاح جهان اجتماعی ابتدا باید در پی درک و توصیف آن بود و ذات‌گرایی جنسیتی را هم در همین سیاق پذیرفت. اما نه یک ذات‌گرایی نوعی که جنسیت را مقوله‌ای طبیعی و بیولوژیک فلذا یک خصلت ازلی-ابدی می‌داند یا صرفاً بر ویژگی‌های فردی هر زن تمرکز می‌کند؛ بلکه قرائتی از ذات‌گرایی که در نسبت با اجتماع قابل تعریف است و مانع تغییرات اجتماعی نیست. از این رو ویت نظریه کلان‌نقش وحدت‌بخش خود را در خدمت اهداف فمینیستی می‌بیند. البته دو پروژه رفع تبعیض جنسیتی با تمرکز بر روانشناسی فردی، و رفع تبعیض جنسیتی با بررسی نقش‌های اجتماعی، می‌توانند قطعات مکمل یک تلاش واحد باشند. زیرا تغییرات اساسی در عملکرد روانشناختی افراد نیازمند تغییرات گسترده فرهنگی در ساحت اجتماعی است (Ibid: 127-132).

۳. تحلیل و نقد نظریه ذات‌گرایی وحدت‌بخش

شارلوت ویت می‌خواهد با نظریه ذات‌گرایی وحدت‌بخش نفوذ و هویت بخشی «جنسیت» برای عاملان اجتماعی را تبیین کند. مساله ویت صورت بندی هنجارهای جنسیتی، ریشه‌یابی شکل‌گیری آنها و یا ارائه روشی برای تغییر

آنها نیست. او صرفاً می‌خواهد نشان دهد چطور جنسیت برای هر فرد اجتماعی نقشی کلان، محوری و وراثی سایر نقش‌ها است.

در مواجهه با این نظریه می‌توان دو سوال اساسی پرسید. در وهله اول همدلانه با دغدغه اصلی ویت می‌توان پرسید آیا او با این استدلال توانسته از عهده اثبات این مدعا بر آید یا خیر؟ و در وهله بعد می‌توان از اصل این دغدغه سوال کرد و پرسید آیا مدعای هویت‌بخش بودن جنسیت که ویت برای آن استدلال می‌آورد در خدمت پروژه فمینیسم است یا خیر؟

در پاسخ به سوال اول مروری نقادانه بر گام‌های استدلال ویت خواهیم داشت:

۳-۱. نقد تمایز فرد اجتماعی، شخص و ارگانیزم

ویت در گام اول جنسیت را به هنجارهای جنسیتی محدود کرده و آنها را متعلق به ساحت فرد اجتماعی می‌داند. اگرچه جنسیت را به عنوان یک نقش اجتماعی می‌توان پذیرفت و همین برای استدلال ویت کافی است، اما اصرار ویت بر محدود کردن جنسیت به نقش اجتماعی جامعیت و صحت ادعای او را خدشه دار کرده است. همچنین گویی ویت پیشاپیش این شهود را مفروض گرفته است که جنسیت عنصر محوری هویت ماست. اما اگر کسی هویت خود را به جای فرد اجتماعی، بر ساحت دیگری از خود (Self) استوار ببیند، استدلال ویت دچار خدشه می‌شود. درواقع ویت برای یکی انگاشتن عاملیت (Agency) انسان با فرد اجتماعی بودن او -از میان ساحت سه‌گانه انسانی- استدلالی ارائه نمی‌دهد. ویت می‌خواهد بعد هویتی جنسیت را نشان دهد، اما هویت فرد صرفاً متأثر از هنجارهایی که او خود را نسبت به آنها پاسخگو می‌بیند نیست. بلکه خصایص و صفاتی که به خود نسبت می‌دهد (طرحواره‌ها) نیز بخشی از هویت فرد هستند. این خصایص که بخشی از آنها خصلت‌های جنسیتی هستند (صفاتی که فرد معتقد است به واسطه زن یا مرد بودن واجد آنهاست) محدود به ساحت فرد اجتماعی نبوده و در حوزه شخصی که دربردارنده خصوصیات روانشناختی است قرار می‌گیرند (مانند عاطفی بودن، یا جسور بودن و ...).

علاوه بر این رویکردهای پدیدارشناسانه به ما می‌آموزند آگاهی (که به رسمیت شناختن هویت خود نیز زیرمجموعه‌ای از آن است) متأثر از تجربه بدن زیسته است. بدنی که دارای حیاتی اجتماعی است و تجربیاتش متأثر از فرهنگ و هنجارهای اجتماعی شکل می‌گیرد. بنابراین اولاً ذهن و بدن دارای رابطه‌ای دوطرفه هستند و ثانیاً هر دو متأثر از اجتماع و تاثیرگذار بر آن هستند. جنسیت به عنوان بخشی از هویت هر فرد، نه تنها در هنجارهای اجتماعی، بلکه در خصلت‌ها و هنجارهای فیزیولوژیک و روانشناختی نیز خود را نشان می‌دهد^{۱۳}. به این ترتیب می‌توان گفت جنسیت مفهومی گسترده‌تر و پیچیده‌تر از چیزی است که ویت در نظر گرفته است در حالی که او برای استدلالش نیازی به محدود کردن این مفهوم و کنار گذاشتن (نادیده گرفتن) جنبه‌های روانشناختی و زیستی هنجارهای جنسیتی نداشته است.

۳-۲. نقد تفکیک‌پذیری

ویت در گام دوم به ضرورت اصل وحدت‌بخش هنجاری اشاره کرده و جنسیت را در مقایسه با کلان نقش‌های دیگر، گزینه پرنفوذتر و جهان‌شمول‌تری می‌داند. در اینجا استدلال ویت با نقدی که در مقدمه مقاله به آن اشاره

شد یعنی نقد تفکیک‌ناپذیری، مواجه می‌شود. طبق استدلال تفکیک‌ناپذیری که اسپلمن ارائه داده و متفکران دیگری نیز آن را تایید کرده‌اند، نمی‌توان یک بعد هویتی را از ابعاد دیگر جدا ساخت. همانطور که ویت نیز اذعان دارد، هنجارهای جنسیتی، مذهبی و نژادی در هم ممزوج شده‌اند و ریسمان در هم تنیده‌ای از آنها هویت فرد را شکل می‌دهد. بطوری که یک زن مسیحی نمی‌تواند زنانگی را عاری از هنجارهای مسیحیت، و یک زن سیاه‌پوست آن را عاری از هنجارهای نژادی درک کند. ضمن این که هر فرد نسبت به تمام هنجارهای یک مجموعه (مثلاً هنجارهای جنسیتی) به یک اندازه احساس پاسخگو بودن نمی‌کند. ممکن است در هر دسته از هنجارها چند هنجار برای فرد (یا جامعه) اولویت بالاتری داشته باشد و کلان‌نقشی که ویت به دنبال آن است نه هنجارهایی از یک نوع و دسته، بلکه هنجارهایی مهم و اولویت‌مند از دسته‌های مختلف (مثلاً جنسیتی، مذهبی، قومی و نژادی) باشند. پس می‌توان گفت استدلال ویت اگرچه نشان‌دهنده نفوذ هنجارهای جنسیتی در نقش‌های اجتماعی مختلف است، اما همچنان برای اثبات این که جنسیت نقشی فراتر از تمام نقش‌هاست ناکافی است. زیرا حتی با قبول فرض تفکیک‌پذیری، احراز شرایط کلان‌نقش بودن را برای اموری مانند مذهب و نژاد نمی‌توان با قاطعیت رد کرد. برای مثال، اگرچه دین در تمام جوامع جهان شمول نیست اما دو ویژگی ترا-زمان و در-زمان بودن را برای دین‌داران دارد. یا در مقایسه با نژاد، ویت با قائل شدن یک ریشه کارکردی برای جنسیت یعنی قابلیت‌های تولیدمثلی متمایز دو جنس، گزینه نژاد را برای کلان‌نقش بودن خط می‌زند. این در حالی است که در مقاطعی از تاریخ در برخی جوامع، شاهد شکلی از تبعیض نژادی بوده‌ایم که بی‌شبهت با تبعیض‌های جنسیتی امروز نیست. زمانی تصور بر این بوده‌است که نژاد روی قابلیت‌های وجودی انسان‌ها تاثیر می‌گذارد. مثلاً گروه‌هایی از سفیدپوستان در عصر برده‌داری، سیاهان را موجوداتی ماهیتاً پست‌تر می‌دانستند که صرفاً مناسب کارهای سنگین جسمانی هستند و توانایی کارهای فکری را ندارند. لیکن از آن جا که این پدیده منسوخ شده‌است به نظر نامأنوس می‌رسد. در واقع نژاد هم ظرفیت یک نقش جهان‌شمول را داشته، اما تاریخ‌شمول نبوده‌است، که اتفاقاً از این جهت جنسیت نیز برای کلان‌نقش بودن مثال‌های نقض بالقوه‌ای دارد؛ مثال‌هایی چون موجودات یونی‌سکس^{۱۴} و سایبورگ^{۱۵} و ... که ایده‌هایی درباره هویت ممکن در آینده هستند.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت استدلال ویت برای رجحان جنسیت نسبت به سایر مقولات برای تصدی جایگاه کلان‌نقش بودن، جامع و مانع نیست. اما سوال دوم و عمیق‌تری که می‌توان در مواجهه با دیدگاه ویت مطرح کرد این است که آیا پروژه ویت از اساس، به برنامه کلی فمینیسم یعنی حذف تبعیض علیه زنان کمکی می‌کند؟

۳-۳. نقد قابلیت ذات‌گرایی وحدت‌بخش برای تقویت فمینیسم

مناقشه واقع‌گرایی/ نام‌گرایی در پاسخ به نیاز اساسی جنبش فمینیسم برای شناسایی و تعریف گروه زنان، ویژگی‌ها و مسائل آنان شکل گرفت. اما پرسش ویت، یعنی جایگاه و نقش جنسیت در هویت اجتماعی افراد در چه نقطه‌ای با سیاست‌های رفع تبعیض تلافی پیدا می‌کند؟ ایده ویت ایستا و فاقد پویایی لازم برای تغییر تبعیض‌های جنسیتی به نظر می‌رسد. زیرا اولاً نکته محوری آن یعنی تاکید بر پاسخگویی فرد نسبت به جایگاه اجتماعی‌اش، تصمیم‌گیری و اولویت‌بندی بین نقش‌ها و ارزش‌های متعارض، و تاثیر هنجارهای ضمیمه‌شده به نقش جنسیت روی

تصویر شخص از خود، حرف چندان تازه‌ای در میان فمینیست‌ها نیست. ثانیاً اگر هم مزیت نسبی نظریه ویت را معرفی جنسیت به عنوان نقشی کلان بدانیم که همهٔ هنجارها در لوایش وحدت می‌یابند، باز هم ویت صرفاً به امکان تفاوت این هنجارها در زمان و مکان‌های مختلف اشاره و اذعان کرده‌است ولی در هر جامعه مشخص آنها را ثابت و معین می‌داند و اتفاقاً تصریح می‌کند که اگر هم افرادی به این هنجارها عمل نکنند نه از هنجاربودن آنها و نه از تقدّم هنجاری نقش جنسیت به سایر نقش‌ها چیزی کاسته نمی‌شود (Ibid: 91-92).

البته ویت در ادامه ادعا می‌کند که می‌توان از تخطی صرف از هنجارها پا را فراتر گذاشت و دست به شورش و تغییر زد. فلذا ویت به لزوم تغییر هنجارهای جنسیتی یک‌سره بی‌توجه نیست. اما وی در خلال معرفی و تبیین نظریه اش، رویکرد مصلحانه قابل توجهی نسبت به مقوله جنسیت ندارد. این نقدی است که او خود آن را پیش‌بینی کرده و به همین سبب در گفتار پایانی کتاب *متافیزیک جنسیت* می‌کوشد تا بدان پاسخ دهد. لیکن پاسخ او در حد دفاعی حداقلی از موضعش باقی می‌ماند که لازمه تحول را این می‌داند که نخست در یابیم هنجارهای فوق از کجا و چگونه شکل گرفته و به چه شکلی در حال تاثیر گذاری هستند.

نظریه ویت، اگرچه نگاهی فردگرایانه نسبت به جنسیت دارد و جایگاه آن برای هر فرد را تبیین می‌کند، اما در عین حال هنجارهای جنسیتی را مجموعه‌ای از هنجارهای اجتماعی می‌داند که محل و موقع‌شان خارج از فرد است. به عبارت دیگر نقش انتخاب‌های افراد در مواجهه با هنجارهای اجتماعی را نادیده می‌گیرد. ویت در دفاع از رویکرد خود می‌گوید با تاکید بر ساختارهای اجتماعی در مقابل انتخاب‌های افراد، می‌خواهد نشان دهد که اصلاح وضع زنان از بستر جامعه، و با تحول ساختارها و نقش‌های اجتماعی به دست می‌آید و نه با تحول در انتخاب‌های فردی. در این مرحله دو پرسش جدید پیش می‌آید. اول این که آیا تغییر انتخاب‌های افراد مقدمه و لازمه هر تغییر اجتماعی نیست؟ اگر مانند ویت تصور کنیم هنجارهای اجتماعی بخشی از هویت افراد را تشکیل می‌دهند و موضع افراد نسبت به این هنجارها در این واقعیت تأثیری نمی‌گذارد، می‌توان پرسید که پس با چه ساز و کاری امکان دارد که هنجارهای جنسیتی اجتماع تغییر کنند؟ آیا غیر از این است که تغییر هنجارها در اثر فراگیر شدن تغییری در انتخاب‌های شخصی رخ می‌دهد؟ و پرسش دوم که به پرسش اول نیز مرتبط است، این است که ویت بر اساس نظریه ذات‌گرایی وحدت‌بخش چه نسخه‌ای برای تغییر اجتماعی تجویز می‌کند و چه راهبردی پیشنهاد می‌دهد؟ البته ویت به عنوان یک نظریه‌پرداز خود را در مقام ارائه راهبرد نمی‌بیند و کار خود را در همین جا متوقف می‌کند. او صرفاً هدف خود را آشکار ساختن نقش هنجارهای جنسیتی در ابعاد نامعلوم و پوشیده زندگی اجتماعی افراد می‌داند. اما با توجه به این که نقش انتخاب‌های فردی در اصلاح هنجارها را نیز کنار می‌گذارد، می‌توان گفت نظریه ویت به شکلی که مطرح شده‌است فاقد دلالت‌های لازم برای اصلاحات اجتماعی است.

نتیجه‌گیری

در مقاله حاضر دیدگاه ذات‌گرایی وحدت‌بخش شارلوت ویت در ارتباط با مقوله جنسیت مورد تحلیل قرار گرفت. ویت هدف خود را از ارائه این دیدگاه تبیین کردن این شهود رایج می‌داند که جنسیت افراد بخشی از هویت ایشان به حساب می‌آید. برای این منظور او بین سه ساحت ارگانیزم انسانی، شخص، و فرد اجتماعی تفکیک قائل می‌شود.

طبق نظر ویت، هر فرد اجتماعی نیازمند یک کلان نقش است که نقش‌های مختلف او را یکپارچه کند؛ و نقش اجتماعی جنیست به واسطه نفوذ و گستردگی هنجارها و مادام‌العمر بودنش، بهترین گزینه برای کلان نقش اجتماعی است. به همین دلیل است که جنسیت عنصری هویتی برای افراد به حساب می‌آید. به این معنی ویت جنسیت را برای فرد «ذاتی» می‌داند.

اگرچه ویت، خود منتقد برخی هنجارهای جنسیتی تحمیل شده به زنان است، اما در نظریه ذات‌گرایی وحدت‌بخش، جای سازوکار و تجویزی برای تغییر این هنجارها خالی است. این در حالی است که دستاورد قریب به دو قرن جنبش فمینیسم در تغییر جایگاه زنان در جامعه، نشان می‌دهد که هنجارهای جنسیتی در اجتماع قابلیت تغییر دارند و این تغییر به واسطه به هم پیوستن اراده‌های جزئی و مقاومت در مقابل هنجارهای سرکوب کننده اتفاق افتاده است. ویت خود تاکید می‌کند که لازمه تغییر در انتخاب‌ها و عملکردهای زنان، تغییر در اراده‌های جزئی افراد است و این امر نیز محقق نمی‌شود جز در بستر تغییر ساختارهای اجتماعی و هنجارهای حاکم بر نقش‌های درون آن. اما قطعاً مفقود در نظریه ویت همین جاست که رخ می‌نماید؛ ناتوانی در ارائه سازوکاری که پدیده مقاومت و مقابله با هنجارهای نامطلوب را توضیح دهد.

درواقع گرچه افراد (و به طور خاص زنان) در تمام عمر خود را در معرض ارزیابی بر اساس هنجارهای جنسیتی جامعه می‌بینند، اما در مرحله‌ای از بلوغ شخصیتی، خود را فراتر از این هنجارها می‌بینند و به خود اجازه می‌دهند تا آنها را نقد کرده یا برای تغییرشان به فعالیت‌های اجتماعی دست بزنند^{۱۶}. این واقعیت که هنجارهای جنسیتی می‌توانند به بخشی از هویت افراد تبدیل شوند، مسئولیت آگاه‌سازی جامعه نسبت به ابعاد مختلف سرکوب زنان، تلاش برای تغییر ساختارهای اجتماعی و بازتعریف نقش‌های اجتماعی را بر دوش اندیشمندان جامعه می‌گذارد.

علاوه بر این، برای آنکه نظریه‌ای درباره جایگاه جنسیت در هویت فرد، به مبنایی برای یک حرکت اصلاحی تبدیل شود، نیازمند نظریه‌ای هنجاری درباره هنجارهای جنسیتی هستیم که خود این هنجارها را به لحاظ نقشی که در ایجاد جامعه‌ای تبعیض‌آمیز دارند ارزیابی کند. هنجارهای جنسیتی در هر فرهنگ، گستره وسیعی از بایدها و نبایدها در حوزه‌های مختلف را در بر می‌گیرد؛ هنجارهایی که موضوعات وسیعی چون پوشش و شیوه‌های آراستگی، رنگ‌ها و وسایل، هنرها و فنون، شیوه سلوک اجتماعی مانند لحن سخن گفتن، انتخاب کلمات و زبان بدن، صفات شخصیتی، روحیات و ... را در بر می‌گیرد و در هر حوزه زنانگی را در مقابل مردانگی تصویر می‌کند. اما هنجارهای این طیف وسیع به لحاظ نقشی که در محدود کردن فرصت‌های فعالیت زنان دارند، همگی در یک سطح قرار نمی‌گیرند. برخی از این هنجارها -مانند آنچه مربوط به زیبایی‌شناسی یا احساسی‌گری است- حتی ممکن است توسط خود زنان مثبت و ارزشمند تلقی شوند و اتفاقاً مقابله با آنها از نظر زنان شکلی از تبعیض به حساب بیاید. در حالی که برخی هنجارهای دیگر -مانند آنچه تحصیلات و اشتغال زنان را محدود کرده و نقش زنان در خانواده و خانه‌داری را حداکثری می‌کنند- اهرمی پر قدرت برای به حاشیه راندن زنان به حساب می‌آیند. نظریه ویت در این زمینه، یعنی تشخیص هنجارهای جنسیتی ناروا و لازم‌التغییر، نیز کمک چندان نمی‌کند و شاید

به دلیل فقدان همین مبنای تفکیک هم هست که نمی‌تواند بگوید یک فرد چگونه باید علیه بخشی از هویت خود که کلان‌نقش او در جامعه است بشورد؟

ارائه راهبرد برای اصلاح ساختارها و نقش‌های اجتماعی که ویت آن را هدف نظریه خود می‌داند، مستلزم کشف روابط علی‌ای است که بین هنجارهای جنسیتی و موقعیت زنان در اجتماع وجود دارد. برای این منظور باید لایه‌های عمیق باورهای اجتماعی (در هر جامعه) درباره نقش‌های اجتماعی واکاوی شود و تلاشی موازی برای اصلاح فرهنگ و اصلاح قوانینی که مقوم و در خدمت چنین باورهای فرهنگی‌ای هستند اتفاق بیفتد. بنابراین کلی‌گویی در ارتباط با هنجارهای جنسیتی و برخورد یکسان با کلیه این هنجارها برای ایجاد یک تغییر اجتماعی کفایت نمی‌کند و کاری که ویت انجام داده در مقایسه با هدف او قدمی ناتمام به حساب می‌آید.

در مجموع، نظریه ذات‌گرایی وحدت‌بخش ویت با وجود نقصان‌هایی که دارد، به واسطه این که چگونگی اثرگذاری هنجارهای جنسیتی بر هویت اجتماعی فرد و نقش‌های متعددی که در طول عمرش می‌پذیرد را تبیین می‌کند حائز اهمیت است. اما برای آنکه مبنایی برای اصلاح اجتماعی قرار بگیرد همچنان نیازمند تکمیل و دقیق‌تر شدن است.

پی‌نوشت‌ها

- (^۱) چودورو الگوی رایج مراقبت والدین از فرزندان را که در آن مراقب اولیه نوزاد همواره یک زن است، ریشه ایجاد این تفاوت بین دختران و پسران می‌داند. مراقب اولیه (چه مادر و چه دایه‌ای که زن است) احساس متفاوتی نسبت به نوزاد دختر و پسر دارد. او با نوزاد دختر حس نزدیکی و پیوستگی بیشتری دارد و رابطه عاطفی نزدیکتری با نوزاد دختر برقرار می‌کند. اما نسبت به نوزاد پسر نوعی حس جدایی و بیگانگی دارد. تفاوت رفتار با نوزادان باعث می‌شود فرآیند شناسایی خود از مادر و ایجاد «من» در نوزادان دختر و پسر به شکل متفاوتی رخ دهد. حس جدایی و استقلال در نوزادان پسر قوی‌تر شکل می‌گیرد و همین مرزهای محکم «خود»، باعث می‌شود در بزرگسالی نیز مردان متکی به خود، کم‌عاطفه نسبت به دیگران و جاه‌طلب باشند. در نقطه مقابل فرآیند شناسایی خود در دختران ضعیف‌تر رخ می‌دهد و ایشان خود را در پیوستگی با دیگران دیده و مرزهای شخصیتی گنگ و مبهمی دارند. چودورو چاره تغییر نظام جنسیتی موجود را که زنان را در حاشیه و در خدمت نیازهای دیگران، و مردان را سلطه‌طلب و کم‌عاطفه می‌کند، در تغییر الگوی مراقبت از نوزادان و نقش‌آفرینی مساوی هر دو والد می‌داند (Chodorow, 1995).
- (^۲) برای مطالعه بیشتر در خصوص دیدگاه باتلر و دوبوار به عنوان دو منتقد جدی ذات‌گرایی، به مقاله «ساخت‌گشایی و هستی‌زدایی از سوژه و هویت جنسیتی: دوبوار و باتلر» رجوع کنید (اصغری و کریمی، ۱۳۹۹).
- (^۳) برای مثال آیریس ماریون یانگ زنان را به مثابه یک «مجموعه اجتماعی» در مقابل مفهوم یک گروه تعریف می‌کند. افراد یک مجموعه اجتماعی بر خلاف افراد یک گروه فاقد هدف مشترک و حس عضویت در یک گروه هستند. آنها صرفاً به واسطه محدودیت‌ها و شرایط مشابه شان دارای تجربیات مشترکی هستند (همانند مجموعه اجتماعی اتوبوس‌سواران، یا مجموعه اجتماعی شنوندگان رادیو) (Young, 1997). و یا ناتالی استولجار زنانگی را بر اساس نام‌گرایی مبتنی بر شباهت تعریف می‌کند. او سه پارادایم برای زنانگی پیشنهاد می‌کند (زنانی که با ژنتیک زنانه به دنیا می‌آیند، زنان تراجنسیتی، و افرادی با جنس مبهم که به عنوان زن بزرگ می‌شوند) و برای هر یک خوشه‌ای از صفات برمی‌شمرد (Stoljar, 2011).
- (^۴) برای مثال، تفکیک دو ساحت شخص و فرد اجتماعی با این چالش روبروست که بنابر نظریات متأخر روانشناسی و علوم شناختی، تعریف و تحدید شخص نیازمند خودآگاهی است. اما خودآگاهی خودش موکول به شناسایی اذهان دیگری است و این تشخیص غیریت خودش منوط به حضور در اجتماع و داشتن روابط اجتماعی است.

- (۵) رویکردهای پدیدارشناسانه تأثیرپذیری شناخت و رفتارهای اجتماعی از تجربیات بدن زیسته را مورد تأکید قرار دادند (Moi, 1999, 2005, Young). برخی متفکران نیز بر تأثیر هنجارهای جنسیتی بر ایجاد تفاوت‌های فیزیولوژیک و تفسیر این تفاوت‌ها تأکید داشتند (Butler, 1990, ادشورن، ۲۰۱۰).
- (۶) باید توجه داشت که ویت رابطه میان هنجارهای بیولوژیک و هنجارهای جنسیتی را ساده‌سازی کرده‌است. بحث درباره هنجارهای بیولوژیک و مفهوم «عملکرد مناسب» (Proper Function) که مبنای چنین هنجارهایی است، بحثی عمیق و دقیق است و نمی‌توان به راحتی استقلال این هنجارها از جامعه را نتیجه گرفت.
- (۷) هنجارهای اخلاقی تکلیف و وظیفه فرد را مشخص می‌کنند، اما هنجارهای اجتماعی لزوماً ناظر به وظیفه اخلاقی فرد نیستند، بلکه صرفاً به رفتارهای فرد در عرصه اجتماع شکل می‌دهند. یک فرد اخلاقی با آگاهی از هنجارهای اخلاقی آن‌ها را رعایت می‌کند در حالی که رعایت هنجارهای اجتماعی لزوماً همراه با خودآگاهی نیست (Witt, 2011: 33).
- (۸) تقدم در اینجا از دو جهت مطرح است: تقدم در اهمیت (یعنی هنگام تعارض هنجاری میان نقش‌ها، این اقتضائات کلان نقش است که بر لوازم سایر نقش‌ها پیشی می‌گیرد) و تقدم در وحدت‌بخشی (یعنی سایر نقش‌ها را تعریف کرده و بر اولویت بندی و تنظیم آنها تأثیر می‌گذارد).
- (۹) البته همین‌جا می‌توان این اشکال را وارد کرد که استدلال ویت برای تبیین نیاز افراد اجتماعی به وحدت‌یافتگی میان نقش‌هایشان، نه توضیحی تحلیلی بلکه صرفاً عملگرایانه و متکی به مثال‌هایی است که خود می‌توانند ناظر به نیازهای برساخته اجتماع باشند نه نیازهای اصیل.
- (۱۰) شاید به نظر برسد افراد تراجنسیتی مثال نقضی برای مادام‌العمر بودن نقش جنسیتی هستند اما باید توجه داشت که ایشان نیز در کل عمر نقش جنسیتی دارند، اما نقش جنسیتی خود را تغییر می‌دهند. اما از دایره هنجارهای جنسیتی خارج نمی‌شوند.
- (۱۱) ذات‌گرایی در این معنی، در بعضی متون با آنچه در ابتدای مقاله به عنوان واقع‌گرایی (Realism) مطرح شد، هم معنا و جایجایی پذیر است.
- (۱۲) البته ویت روشن نمی‌کند که چرا این وحدت‌بخشی باید از نوع «هنجاری» باشد نه مثلاً از همان نوع «کارکردی» ارسطو که معطوف به غایت است. خصوصاً که در ذات‌گرایی ارسطویی، کارکرد یک مجموعه خود یکی از اجزای آن مجموعه نیست، در حالی که جنسیت خودش هم یک نقش اجتماعی است.
- (۱۳) ویت در دفاع از تمایزش میان هنجارمندی اجتماعی جنسیت با هنجارمندی بیولوژیک جنس، ادعا می‌کند که دومی از اولی جهان‌شمول‌تر است؛ زیرا مبتنی بر هر گونه زیستی در همه جای جهان می‌باشد، اما اولی از فرهنگی به فرهنگ دیگر متغیر و انعطاف‌پذیر است (Witt, 2011: 19). در واقع ویت هنجارهای ساخت ارگانیزم را هنجارهایی کارکردی مربوط به سلامت اندام‌های بدن یا صحت عملکردهای تولید مثلی می‌داند. در حالی که حتی این هنجارها هم می‌توانند متأثر از هنجارهای جنسیتی باشند. مثلاً آن هنجار جنسیتی که وظیفه اصلی زن در جامعه را زاد ولد می‌داند باعث می‌شود هرگونه کم‌توانی زنان در تولید مثل، یک ناهنجاری «زیستی» به حساب بیاید. اساساً صورت‌بندی هیچ هنجاری به نحوی منزوی از شبکه هنجارهای اجتماعی میسر نیست و فقط ممکن است که سطح این تأثیرپذیری متفاوت باشد؛ مثلاً ممکن است در مورد عملکرد قلب توافقی جهانی زیادی وجود داشته باشد اما در مورد عملکرد رحم اختلاف نظر بیشتری داشته باشیم. همچنین ویت در دفاع از تمایزش میان هنجارمندی‌های اجتماعی و هنجارمندی‌های شخصی، ادعا می‌کند که شخص – برخلاف فرد – ضرورتی برای قرارگرفتن در شبکه روابط اجتماعی ندارد (Ibid). ولی نظریات شناختی به ما نشان می‌دهند که فهم از خود (self-understanding) ما نیز تنها با حضور دیگری است که محقق می‌شود.
- (۱۴) Unisex یا تک‌جنسی، تعبیری متعلق به جنبش‌های پساجنسیت‌گراست که داعیه برجسته‌شدن تفاوت‌های جنسی زن و مرد (و متعاقباً نوعی استعلا از جنسیت) را به کمک فناوری‌های زیستی پیشرفته در آینده دارند.
- (۱۵) تعبیر Cyborg، ترکیبی از cybernetic و organism است که تصویری از حال و آینده بشر را ترسیم می‌کند که دیگر نه بدن خالص طبیعی بلکه برایندی از اندام زنده و ماشین‌های مصنوعی است. دانا هاروای (Donna Haraway) در بیانیه مشهور سال ۱۹۸۰ خود از استعاره سایبورگ برای پایان دادن به محافظه‌کاری‌های فمینیستی استفاده کرد و منکر هر نوع هویت ذات باورانه اعم از زنانگی و مردانگی شد.

^(۱۶) درباره هنجارهای اخلاقی نیز، طبق نظریه کولبرگ فرد به حدی از بلوغ می‌رسد که از تعهد به قراردادهای اجتماعی اخلاقی فراتر رفته و آن‌ها را با توجه به اصول اخلاقی محک می‌زند. همین فرآیند در ارتباط با سایر هنجارها نیز اتفاق می‌افتد (Kohlberg, 1981).

References

- Asghari, Muhammad; Karimi, Bayan (2020) Deconstruction and Deontologization of the subject and gender identity: De Beauvoir and Butler, in Journal of *Metaphysik*, Vol.12, No.1, Ser No (29), Pages: 131-146 at https://journals.ui.ac.ir/article_25294_982be42e43bb3ddd5c1ca181bef232fa.pdf
- De Beauvoir, S. (1989) *the Second Sex*, Translator and Editor: H.M.Parshley, London: Jonathan Cape.
- Butler, J. (1990) “Performative Acts and Gender Constitution”, in *Performing Feminisms*, S-E. Case (ed.), Baltimore: John Hopkins University.
- Butler, J. (1999) *Gender Trouble*, London: Routledge, 2nd edition
- Chodorow Nancy (1995), “Family Structure and Feminine Personality”, in *Feminism and Philosophy*, N. Tuana, and R. Tong (eds.), Boulder, CO: Westview Press.
- Kohlberg, Lawrence (1981) *The Philosophy of Moral Development Moral Stages and the Idea of Justice: Essays on Moral Development*, USA: Harper & Row.
- Moi, T. (1999) *What is a Woman?*, Oxford: Oxford University Press.
- Oudshoorn, Nelly (2010) *Beyond the Natural Body: An Archaeology of Sex Hormones*, Trans. Parvane Ghasemian, Tehran: Shirazeh Pub. (in Persian)
- Schiebinger, L. (1999) *Has Feminism Changed Science*, Harvard University Press.
- Spelman, E. (1988) *Inessential Woman*, Boston: Beacon Press.
- Stoljar, Natalie (2011) “Different Women: Gender Realism-Nominalism Debate”, in *Feminist Metaphysics: Exploration in the Ontology on Sex Gender and the Self*, Edit. C. Witt, Springer.
- Stone, Alison (2004) *Essentialism and Anti-Essentialism in Feminist Philosophy*, Institute for Environment, Philosophy and Public Policy, Lancaster University.
- Witt Charlotte. (2011) *The Metaphysics of Gender*, Oxford: Oxford University Press.
- Young, I. M. (1997) “Gender as Seriality: Thinking about Women as a Social Collective”, in *Intersecting Voices*, I. M. Young, Princeton: Princeton University Press.
- Young, I. M. (2005) *Throwing Like a Girl and Other Essays: On Female Body and Experience*, USA: Oxford University Press.